

Dr Ljubo Pejanović, vanredni profesor UDK: 343.3/.7(497.11)
Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Originalni naučni rad
Vrkatić, Novi Sad Primljen: 25.09.2016.
Univirzitet Union Beograd Odobren: 25.10.2016.
E-mail: pejanovicljubo@gmail.com

Dr Mile Rakić, viši naučni saradnik, Institut za političke studije, Beograd
E-mail: rakicmile@hotmail.com

Dragana Peći, asistent

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad
Univirzitet Union, Beograd

UGROŽAVANJE LJUDSKE BEZBEDNOSTI DESTRUKTIVNIM NASILJEM

SAŽETAK: Rad ukazuje na problematiku koja se odnosi na neke pretnje nasiljem kojem pribegavaju određene destruktivne skupine ili pojedinci u državi. Svako destruktivno ugrožavanje kapaciteta sistema bezbednosti države i njenih građana predstavlja stalnu i veliku pretnju i bezbednosni rizik za državu i društvo u celini. Posledice ugrožavanja se najčešće manifestuju na zdravlje i život ljudi, imovinu i druge vrednosti građana, kao i kapacitete države. U lepezi navedenih oblika i vrsta ugrožavanja ljudske bezbednosti najčešće se ispoljavaju oružane pretnje, agresija, terorizam, obaveštajne aktivnosti, zločinačko udruživanje, organizovani kriminalitet, korupcija, destruktivne sekte, huliganstvo i druge kriminalne aktivnosti. Destruktivno nasilje je uvek usmereno na pretnju i nanošenje straha, motivisano ilegalnim sticanjem finansijske dobiti koja se usmerava na produkciju daljih oblika ugrožavanja kroz finansiranje terorističkih i kriminalnih organizacija, nabavku savremenog oružja, plaćanje raznih usluga itd. Oružane pretnje i intervencije usmerene su na dominaciju, okupaciju ili uticaj na žrtvu – pojedinca, grupu ili državu. Terorističke akcije najčešće su usmerene na ostvarivanje određenih političkih ciljeva kroz pretnje i izazivanje straha, ali i ljudske i materijalne gubitke. Specijalne obaveštajne aktivnosti usmerene su na otkrivanje relevantnih podataka i informacija u cilju spre-

čavanja oblika nasilja prema državi i njenim građanima.¹ Zločinačka udruženja predstavljaju veliku pretnju za bezbednosni sistem države, u ovom slučaju Republike Srbije, jer primenjuju različite oblike i metode delovanja – pljačke, iznude, prinude, ucene i likvidacije određenih ličnosti sa ciljem izazivanja straha kod vlasti i stanovništva, sticanja materijalne koristi i uticaja na vlast u državi. Organizovani kriminalitet predstavlja pretnju izvršenjem različitih oblika kriminalnog nasilja koje je primenom koruptivnih radnji ili aktivnosti usmereno na vrednosti pojedinaca ili države. Danas smo svedoci i kriminalnih aktivnosti destruktivnih sektori koje uz terorističke akcije sprovode nasilje i nad svojim članovima, kao i članovima njihovih porodica. Huliganstvo, takođe, kao društvena pojava novijeg doba predstavlja veliku pretnju po celokupan sistem bezbednosti države. Metodom uporedne analize sadržaja dokumenata relevantnih za oblast nasilja i ugrožavanja bezbednosti došlo se do zaključka da su vrste nasilja i destruktivno ugrožavanje bezbednosti države u stalnom porastu.

KLJUČNE REČI: bezbednost, destrukcija, ugrožavanje, nasilje, terorizam, kriminalitet, država, kapacitet, sistem bezbednosti, državna politika, institucije.

1. Uvodna razmatranja

Nasilničko i destruktivno ponašanje, a naročito oružano nasilje, ima zabrinjavajuće tendencije rasta u drugoj polovini XX i na početku XXI veka. U većini zemalja u svetu, na Balkanu, pa i kada je reč o Republici Srbiji, ono predstavlja osnovne bezbednosne i društvene probleme. Svaka vojna intervencija (na primer agresija NATO na Republiku Srbiju ili vojna intervencija u Republici Srpskoj), s druge strane, ima za posledicu veliki broj žrtava, uništenje materijalnih, kulturnih i drugih vrednosti, kao i ugrožavanje životne sredine. Savremeni terorizam kao svetski fenomen, takođe, nanosi velike posledice po bezbednost ljudi

¹ Ovome mogu poslužiti otkrivene obaveštajne aktivnosti i organizovanje kriminalnih grupa tokom oktobra 2016. godine na prostoru Republike Srbije i njihova veza sa akcijama u Crnoj Gori.

i njihove imovine, kao i kapaciteta bezbednosti uopšte. Njime su pogođene mnoge zemlje i celokupna međunarodna zajednica. Pored destruktivnih pretnji i rizika po bezbednost, teroristi su uključeni u razne inkriminisane radnje – pljačke, organizovani kriminalitet, trgovinu ljudima, narkoticima, oružjem (nuklearnim, biološkim), medicinskim i farmaceutskim otpadom i sl. Ugrožavanje bezbednosnog sistema države često se javlja i nezavisno od određenih ciljeva. Terorizam danas predstavlja pretnju svetskom miru i bezbednosti i predstavlja problem celokupne međunarodne zajednice. Teroristički napad na Sjedinjene Američke Države 11. septembra 2001. godine i napad na aerodrom „Domodedov” u Rusiji koji se dogodio 2011. godine potvrđuju da od terorizma i kriminaliteta više niko nije pošteđen niti je u potpunosti zaštićen. Savremeni terorizam je često zbog sličnih motiva i zajedničkih interesa u koordinaciji sa nasiljem. Politička društva u većini država nisu iznašla odgovarajuće metode da spreče i suzbiju terorizam i organizovani kriminalitet, pa se on učvrstio i predstavlja ogromnu opasnost po ekonomski i bezbednosni sistem. Iz tog razloga su neophodne nove metode suprotstavljanja radi očuvanja bezbednosti na nacionalnom i svetskom nivou. Radi utvrđivanja uzročno-posledičnih veza između međunarodnog terorizma i kriminaliteta, antiterorističkih i antikriminalnih mera, kao i osnovnih elemenata sadržaja, sve više dolazi do ugrožavanja bezbednosti državnih kapaciteta sistema i svih nacionalnih i društvenih vrednosti.² Pojedine obaveštajne službe svojim aktivnostima sve više ulaze u državne strukture. Upravljanjem određenim državnim institucijama, a sve u cilju kontrole i nadzora, dolaze u posed interesantnih zaštićenih i značajnih podataka. Mnoge zemlje, naročito nerazvijene ili one u razvoju, postale su laka meta obaveštajnih službi koje dolaze u posed značajnih informacija i zaštićenih podataka preko nevladinih organizacija, pomoći državi, finasiranjem korumpiranih grupa i pojedinaca. Destruktivne sekte, kao posebna nevladina udruženja na religijskim osnovama, čine jedan od oblika destruktivnog delovanja i njihove pretnje i aktivnosti plod su pojedinačnih i grupnih interesa i pohlepe

² Najnoviji primer terorističkog akta desio se 24. 01. 2011. na međunarodnom aerodromu „Domodedov“ u Rusiji - samoubistvo teroriste iz sastava čečenske terorističke grupacije prilikom čega je 35 lica poginulo, a oko stotinu je povređeno. Ovaj akt nasilja potvrđuje postojanost i povećanje terorističkih pretnji društvu, ljudima i aviosaobraćaju uopšte.

za sticanjem nelegalnih materijalnih vrednosti koje se pod prinudom ustupaju članovima udruženja. Međutim, često se događa da su članovi navedenih udruženja prinuđeni da vrše pritiske na članove svojih porodica, kao i da se odreknu svoje imovine u korist ovih organizacija.

1.1. Pojmovno određenje i definisanje destruktivnih pretnji

„Destrukcija (lat. *destructio* rušenje) – u opštem smislu rušenje, razaranje, uništavanje nekog dobra”³ i „destruktivan (lat.) razoran, razarajući, opasan, poguban, štetan, rušilački, uništavajući, smrtonosan i suprotno konstruktivan”⁴ predstavljaju svaku opasnu, štetnu i rušilačku delatnost kojom se vrše ubistva ljudi, razara sistem bezbednosti i uništavaju društvene vrednosti. S tim u vezi, destruktivne organizacije, skupine, grupe, snage i pojedinci su u savremeno doba postali pretnja većem delu međunarodne zajednice, a naročito zemljama izvan blokova, društvima koja nemaju potpunu kontrolu nad destruktivnim skupinama i državama koje su česta meta navedenih organizacija ili skupina, pa i pojedinaca.

1.2. Oružana agresija ili intervencija

„Oružana agresija (lat. *aggressio*, od *aggredi* – napasti, pristupiti), međunarodni krivični delikt – zločin protiv mira, jedan od najdestruktivnijih oblika ugrožavanja bezbednosti države i njenog stanovništva, međunarodne i globalne bezbednosti; napad s ciljem teritorijalnog osvajanja uz upotrebu sile (v. *Zločin protiv mira*).”⁵ Pod destruktivnim aktivnostima ili aktima nasilja sa oružanom agresijom podrazumava se jedan od najrazornijih oblika nasilja – ispoljavanje ratnih dejstava.

³ Milo Bošković (2015). *Kriminološki leksikon*, Matica srpska, Novi Sad, str. 90–91.

⁴ Ljubo Mićunović (1988). *Savremeni rečnik stranih reči*, Književna zajednica, Novi Sad, Univerzitetaska reč, Novi Sad, str. 128–129.

⁵ Milo Bošković (2015). *Kriminološki leksikon*, Matica srpska, Novi Sad, str. 350–351.

Ratna dejstva često obuhvataju jednu ili više država, a agresija, u širem smislu, podrazumeva protivustavni upad oružanih snaga na tuđu, suverenu teritoriju uz upotrebu vatrenog oružja. Često se pribegava okupaciji i uspostavljanju vlasti, kao što se to dogodilo u Avganistanu, Libiji, Iraka itd. U bezbednosnom smislu, svaka destruktivna vojna agresija ili intervencija predstavlja najdrastičniji oblik opasnosti i donosi masovne žrtve, materijalnu štetu i razaranje društva.

1.3. Politički motivi terorizma

Iako se za pojam terorizma vezuje oko 600 predloženih definicija, a skoro toliko i za oblast kriminaliteta, još uvek ne postoji jedinstvena definicija kojom bi se objasnile ove pojave. Ako pođemo od jedne definicije, koju je prihvatio Komitet ministara Saveta Evrope, pod terorizmom „[...] kao radnjom krivičnog dela smatraju se: napad na život koji može prouzrokovati smrt osobe, napad na fizički integritet, otmica i uzimanje talaca, nanošenje štete državnim i javnim objektima, transportnim sredstvima, infrastrukturnim objektima, uključujući i informativni sistem.“⁶. „Terorizam je metod smišljene i sistematske upotrebe akta nasilja radi sejanja straha prema vlastima i ljudima od državnih organa ili organizovanih skupina da bi se ostvarili određeni politički ciljevi.“⁷ Prema tome, terorizam kao destruktivni oblik nasilja motivisan je političkim pobudama radi nanošenja straha, panike, žrtava i uništenja materijalnih vrednosti. Odlikuje se dobrom organizovanošću, brzinom, disciplinom, surovošću, faktorom iznenađenja i željom za postizanjem cilja putem strahovlade i uticaja na vlast. Terorističke aktivnosti sa političkim motivima i aktima nasilja destruktivno deluju na žrtvu. Kad je u pitanju kriminalni motiv terorističke skupine, on se uglavnom zasniva na sticanju velikih materijalnih sredstava radi održanja i daljih aktivnosti organizacije. Sticanje finansijskih sredstava ostvaruje se ilegalnom trgovinom zabranjenih sredstava, kao i finansiranjem od strane pojedinih vlada ili korporacija. Teroristi na ovaj način žele politički uspeh,

⁶ Milo Bošković (2015). *Kriminološki leksikon*, Matica srpska, Novi Sad, str. 529–530.

⁷ Obren Đorđević (1986). *Leksikon bezbednosti*, Partizanska knjiga, Beograd, str. 382–383.

populaciju i dobit, a kriminalitet skrivanje od javnosti i brzo napuštanje mesta izvršenja akta nasilja uz sticanje materijalne koristi.

1.4. Teroristički kriminalitet

Budući da su terorističkim organizacijama neophodna finansijska sredstva za opstanak i političku borbu, one pribegavaju i kriminalnom nasilju. Pojedine terorističke grupacije se bave trgovinom oružja, naftnih derivata, narkotika, ljudi, samostalno ili u kooperaciji sa drugim kriminalnim skupinama ili organizacijama.⁸

Terorističko-kriminalno ili kriminalno-terorističko nasilje, zahvaljujući upotrebi savremenih metoda, spada u najrasprostranjenije nasilje i ono je u današnje vreme neprekidan pratilac savremenog društvenog uređenja. Sa ovom pojavom susreću se istraživači iz više naučnih oblasti, kao što su: sociologija, filozofija, psihologija, etnologija, psihijatrija, medicina, pravo, istorija, kriminologija itd. Cilj ovog rada jeste ukazivanje na povezanost i međusobne odnose između terorizma i organizovanog kriminaliteta i njigovo ugrožavanje bezbednosti, ali i kriminološko sagledavanje kriminalno-terorističkog nasilja u savremenom društvu. Terorizam kao oblik kriminaliteta podrazumeva organizovanu akciju pojedinaca, pojedinih grupa, kao i koordinaciju dve ili više grupa u zemlji i izvan granica određene države. Određene grupe, skupine ili organizacije, bilo da su terorističke koje se bave i kriminalitetom, ili kriminalne koje se bave terorizmom, ugrožavaju sistem bezbednosti i bezbednost uopšte. Kapacitet sistema bezbednosti ugrožava se terorističkim i kriminalnim nasiljem u cilju, recimo, dolaska na vlast ili obaranjem postojeće vlasti ili režima i sticanja materijalnih vrednosti tj. bogaćenja na račun društva (ukoliko nisu na vlasti postavljanjem različitih ultimatumata trenutnoj vladi). Terorističko-kriminalne skupine uvek su motivisane i teže tome da ovladaju određenim društvom, da imaju uticaj na njega, ili da imaju svoje predstavnike u vlasti kako bi lakše mogle ostvariti svoje političke i kriminalne ciljeve.

⁸ Primer Islamske države u Iraku i Siriji gde se vrši trgovina svim navedenim slučajevima, naročito prodaja nafte. Ova teroristička skupina stekla je zahvaljujući tome izuzetno velika finansijska sredstva.

U zakonodavstvu Republike Srbije, delo terorizma određeno je kao *opšteopasna* radnja ili akt nasilja. Zakon navodi i druge akte i oblike nasilja, kao što su: požari, eksplozije, otrovi, otrovni gasovi (opasne materije), zračenja itd. kao radnje opšteopasnih aktivnosti. Zakonom su definisane protivzakonite radnje i aktivnosti koje čine terorističke, kriminalne i narko-grupacije putem nasilja. Osnove kriminalnog terorizma proističu iz pretnji, stvaranja opasnosti i dela kojima se ugrožavaju ljudski životi i materijalne vrednosti.

1.5. Organizovano kriminalno nasilje

„Ako analiziramo pojedine definicije kriminaliteta i njegove karakteristike, a opšti pojam kriminaliteta podrazumeva, organizovane radnje, metodi i sredstva izazivanja straha i nesigurnosti kod građana, sistematskom upotrebom nasilja radi ostvarivanja određenih, prvenstveno kriminalnih ciljeva.”⁹ U tom smislu, kriminalno nasilje je uvek motivisano i usmereno ka nekom krajnjem cilju. Najčešći cilj destruktivnog i kriminalnog nasilja jeste ilegalno sticanje finansijskih i materijalnih sredstava tj. naglo bogaćenje (bez rada) onoga ko se bavi kriminalitetom. Organizovani kriminalitet je negativna i protivzakonita pojava koja se ispoljava organizovanim aktivnostima – pretnjom, zastrašivanjem, ucenama, iznudama i prisvajanjem tuđih, uglavnom, visokih novčanih sredstava. Organizovani kriminalitet se ispoljava i u materijalno-finansijskim malverzacijama u kojima učestvuju kriminalci ili grupa kriminalaca u sadejstvu, saradnji ili prikrivanju i prećutkivanju o izvršenim protivzakonitim delima od strane pojedinih korumpiranih predstavnika vlasti. Organizovane kriminalne grupe se bave i oružanim pljačkama, ubistvima i atentatima i terorizmom. Politička korist stečena kriminalnim aktima ima za cilj ostvarivanje povoljnih pozicija unutar vlasti radi sticanja materijalne dobiti ali i zaštite od progona i kazne nadležnih državnih institucija. Kad je reč o organizovanoj kriminalnoj grupi zločinačkog karaktera, pored navedenog, ona se bavi i

⁹ Milo Bošković, Zdravko Skakavac (2009). *Organizovani kriminalitet*. Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, str. 267–268.

terorističkim aktivnostima, kao što je, na primer, „sabotaža (franc. *sabotage*) ometanje rada, u opštem smislu, opstrukcija, namerno rđavo obavljen posao, svesno nanošenje štete onesposobljavanjem sredstava za proizvodnju ili samih proizvoda.”¹⁰ Dakle, sabotaža kao prikriveni i osmišljeni akt delovanja pojedinaca ili grupe ima za cilj nanošenje materijalne štete onome ko nije ispunio određeni zahtev. Kao primer može se navesti predaja novca u zamenu za oteti avion, putnike, neko lice ili druge vrednosti i sredstva,¹¹ a ukoliko se zahtevi ne ispune, stradaju i putnici i avion.¹² Rušenje aviona sa putnicima postavljanjem eksploziva istovremeno predstavlja pretnju za ljude i objekte koji su u blizini pada letelice. Sabotaža se koristi i za napad na aerodrome i kompletnu infrastrukturu – uređaje za navigaciju i sl. Ovakvim i sličnim aktima nasilja izaziva se krizna ili vanredna situacija, kako u avio-kompaniji koja je vlasnik oteget aviona, tako i u državi iz koje je avio-prevoznik.

2. Narko-terorizam

Narko-terorizam, kao nova pojava terorističkog akta nasilja savremenog doba, predstavlja poseban problem u društvu i u vazдушnom saobraćaju. Sa njime su se suočile sve zemlje sveta, a ponikao je na tlu Latinske Amerike puštajući korene i na drugim kontinentima, naročito u Aziji. Povezivanja kriminalno-terorističkog podzemlja usmerena su u pravcu mrežnog kanalisanja i organizovanja proizvodnje, prometa, prevoza i isporuke narkotika koji donosi veliki profit za dalje finansiranje terorističkih organizacija. Jedna od dobro organizovanih mreža za rasturanje droge smeštena je u verskoj prestonici Sika, Amricaru, koji je oko četrdesetak kilometara udaljen od vazdušne luke Lahore što pred-

¹⁰ Milo Bošković (2015). *Kriminološki leksikon*. Matica srpska, Novi Sad, str.457–458.

¹¹ Avion kompanije „Delta Airlines“ otela je 1. 8. 1972. na liniji Detroit–Majami grupa od deset muškaraca i šest žena. Oni su ucenjivali vlasti zahtevajući milion dolara u zamenu za taoce i avion.

¹² U periodu od 1920. do 2003. godine desilo se 36 različitih eksplozija vazduhoplova u kojima je oko 1.087 lica izgubilo život.

stavlja direktnu vezu sa Amerikom i Evropom¹³. Proizvodnja i promet narkotika najrazvijeniji su u Avganistanu, Pakistanu, Kolumbiji, Meksiku i drugim afričkim i azijskim zemljama. Tako je, na primer, u samo jednoj raciji policije, maja 1985. godine u Njujorku uhapšeno petoro Sika, a u njihovom hramu zaplenjena droga u vrednosti od četrdeset miliona dolara. U jednoj kontroli indijske policije otkriveno je i zaplenjeno 2,5 tona belog praha (heroina), a takvih i sličnih zaplena je mnogo u svetu. Narko-tržište je postalo ključni i najveći izvor finansiranja terorizma jer se od sredstava stečenih prometom narkotika kupuje i prodaje oružje. Na taj način se finansirala i teroristička organizacija OVK na Kosovu i Metohiji, kao i sve druge organizacije iza kojih stoje narko-mafije sa destruktivnim aktima nasilja. Novembra 1987. godine u Francuskoj su pomorske vlasti zaplenile brod sa 150 tona oružja namenjenog terorističkoj organizaciji IRA a koje je plaćeno sredstvima stečenim prometom narkotika. Stoga, može se pretpostaviti da nije mali broj otetih aviona koji su poslužili u iste svrhe, a naročito otmica gde otmičari nikada nisu izručeni na zahteve vlada državama čiji su oni građani. Narko-kriminalni terorizam danas dostiže vrhunac kako u tehnologiji izvođenja akcija, atentatima, tako i u krijumčarenju nedozvoljenih sredstava. Vazdušni saobraćaj ugrožen je i prevozom narko-dilera i narko-terorista. „Prvi akt otmice vazduhoplova iz kriminalnih pobuda desio se 1920. godine u Americi, kada je avion dvosed skrenut sa redovne linije prevozeći zlato iz rudnika u drugom pravcu, uz pretnju pištoljem.”¹⁴ Navedeni incident ukazuje da je kriminalno nasilje nastalo istovremeno kada i civilni vazdušni saobraćaj. Bekstvo izvan državne granice oteim avionom veoma je česta pojava u istoriji otmica vazduhoplova a nastaje iz kriminalnih pobuda čiji je cilj bekstvo u drugu državu i sticanje materijalne koristi.

¹³ Vladan Vasiljević (1987). *Terorizam seme zla*, VINC, Beograd, str. 4–48.

¹⁴ Halo – 92, RMUP, Avio-promet, htm l 02/04/00

3. Nuklearno-kriminalni terorizam

Nuklearno-kriminalni terorizam podrazumeva krađu nuklearnog otpada i njegovu prodaju. Njega, po mišljenju pojedinih istraživača, između ostalih i Katarine Tomaševski u radu „Izazov terorizma”, treba razlikovati od političkog terorizma. Po našem mišljenju, oni imaju puno zajedničkih osobina, jer, recimo, upotrebu nuklearnog tj. biološkog i hemijskog oružja prate politički motivi, a posledica je masovno uništenje stanovništva. Nabavka i krijumčarenje biološkog i hemijskog oružja odvija se između mafijaških i terorističkih organizacija, a te radnje bi se mogle definisati kao aktivnosti zločinačko-kriminalnih udruženja. U drugoj polovini XIX veka nije se moglo ni pretpostaviti da bi nuklearno oružje moglo da se koristi u svrhe terorizma. Naredni vek je doneo drastičan uspon i tehnološki razvoj oružja, između ostalog, nuklearnog naoružanja, a paralelno s tim i ekspanziju terorizma koji danas, na početku novog milenijuma, preti čitavom čovečanstvu. Razvoj biotehnologije povećava proizvodnju i stavljanje u promet biooružja koje izmiče svakoj kontroli zbog prodaje na crnom tržištu. Raspadom Sovjetskog Saveza došlo je do krađe i prodaje velike količine otpadnog nuklearnog materijala i žive čime su se stekli uslovi za izradu opasnog oružja u nekim državama, a koje može doći u ruke fanatičnih kriminalaca i njihovih organizacija i time pogubno za ceo svet. Tako su, na primer, planovi japanske sekte AMU Širniko, na čelu sa Šjoko Asaharom, bili da izrade biološko oružje i unište japanski narod i druge i to su i pokušali masovnim trovanjem na železničkoj stanici u Tokiju. Ovaj slučaj ukazao je na opasnost od bioterorizma, kao i izrade i upotrebe biološkog i nuklearnog oružja. Opasnost od upotrebe ovog oružja za masovna uništenja od strane pojedinih država i terorističkih organizacija postaje realnost, a pretpostavke gube na svom značenju. Upotreba opasnog oružja može se očekivati i kod destruktivnih verskih sekti koje su u svojim programima planirale terorizam, dok većina terorističkih organizacija, bar zasad, nema takve planove.

Da se predviđa opasnost od upotrebe biološkog ili hemijskog oružja, govore podaci i izveštaji Ef-Bi-Aja još iz leta 1996. prema kojima neke terorističke grupe tragaju za određenim sirovinama i otpadnim

materijama kako bi samostalno proizvodile opasno oružje.¹⁵ Naročito se mora imati u vidu da terorističko-kriminalne organizacije obezbeđuju stručnjake za biološko oružje iz bivšeg Sovjetskog Saveza i drugih istočnih zemalja. U prilog tome, govore mnogobrojni primeri. Naime, „otkrivena je priručna laboratorija ‘Frakcije Crvene brigade’ u Parizu, zatim kanali rasturanja toksina i racina u Londonu, koji se pripisuju tajnoj službi Simon tokom 1977. godine, kao i napadi sarinom u Tokiju i dr.“¹⁶ Ako se uzme u obzir da su vođe pojedinih verskih sekta umno poremećene osobe, fanatici i zanesenjaci i da olako posežu za sredstvima za ubijanje ljudi, jasno je kakvu opasnost takve sekte predstavljaju za čovečanstvo. U nemogućnosti da samostalno izrade nuklearno, hemijsko i biološko oružje, terorističke grupe i neke verske sekte svoje name-re mogu ostvariti upotrebom bioloških agensa napadima na vodovode, životne namirnice i životinjski svet.

4. Bioterorizam

Bioterorizam je novi pojam u praksi, a rasturanje i krijumčarenje sastojaka i sadržaja biooružja postalo je atraktivno zbog sticanja velikih finansijskih sredstava do kojih dolaze trgovci narko-kriminalnih organizacija, naročito kada su kupci, pojedini predstavnici vlasti i terorističke vođe koji vode ratove, visokomotivisani da do tih sastojaka dođu. Zbog toga je ova vrsta terorizma posebno naglašena na početku ovog milenijuma i borbi protiv ove pošasti treba posvetiti posebnu pažnju.

Nasilje, pored terorističkih i kriminalnih grupa, čine i pojedinci koji ne pripadaju pomenutom miljeu već psihički bolesna lica tzv. avanturisti. Ova lica su motivisana na činjenje nedozvoljenih radnji željom da se dokažu u javnosti da i oni postoje i da su sposobni za izvršenje i ovakvih dela. Terorističke akcije uvek su motivisane politikom i sa ciljem da se ostvari politička korist – bilo da je reč o podršci vladajuće

¹⁵ Islamska država je okupirala fabriku hemijskog oružja u Siriji zbog čega se strahuje da su ga već koristili u sukobima, kao i da je velika količina već prenesena u Evropu.

¹⁶ Matjaž Kotnik (2000). *Bioterorizam*. VPŠ, Ljubljana, str. 205.

strukture ili da se obori postojeća vlast i na njeno mesto dovede druga. Kriminalni motivi se posmatraju isključivo kroz sticanje materijalne koristi, bogaćenje bez rada i lagodan život u kojem su na raspolaganju ogromna finansijska sredstva.

Terorističko-kriminalne aktivnosti proističu iz mogućnosti zarade velike količine novca pomoću kojeg se finansiraju nove aktivnosti terorističke organizacije, nabavka oružja itd. Otuda povezanost terorizma i organizovanog kriminaliteta za koje ne postoje prepreke ni u ratom zahvaćenim područjima. Trgovina oružjem, opasnim napravama, drogom, belim robljem, automobilima, duvanom i drugom traženom robom povezuje kriminalce i teroriste da razmenjuju robu za robu. Trgovina se organizuje u jednoj državi ili regionu, roba se krijumčari i transportuje u druge države ili drugi region, te se na taj način i vrši razmena između kriminalnih i terorističkih grupa, a i razvija međunarodni organizovani kriminalitet uopšte.

Korupcija u kriminološkom smislu i kao vid organizovanog kriminaliteta predstavlja jedan od najopasnijih oblika i vidova privrednog kriminaliteta. Karakterišu je prikriveni i osmišljeni akti koji predstavljaju opštu društvenu opasnost, a rasprostanjena je i učvršćena u svim segmentima društva. Korupciju prati prikrivenost, pa se često vrlo teško otkriva i dokazuje.

5. Organizovano kriminalno delovanje pojedinih sektori

Da bi se destruktivne sekte bavile organizovanim kriminalitetom moraju ostvariti veze sa predstavnicima vladajućih slojeva, partija na vlasti, policijskim i sudskim organima i kriminalnim organizacijama. Kada destruktivne sekte, recimo nevladine organizacije, steknu navedene uslove, ostvare saradnju i zadobiju podršku navedenih subjekata, moguće je izvršenje ilegalnih aktivnosti tj. organizovani kriminalitet. Da bi organizovani kriminalitet funkcionisao u ovim smislu, neophodno je učešće pojedinih predstavnika vlasti u ilegalnim aktivnostima. Pored ilegalnih aktivnosti predstavnici vlasti učestvuju u organizovanom kriminalitetu i kroz podršku, prikrivanje i uklanjanje kontrole nad delovanjem ovih skupina. Kada je reč o protivzakonitim aktivnostima,

članovi ovih udruženja i sami su meta iznuda i prinuda koje se ogledaju kroz ustupanje nekretnina u korist organizacije. Terorističke akcije koje sprovode članovi ovakvih udruženja su i likvidacije ali i navođenje lica na samoubistvo.

Mnogobrojni su primeri aktivnosti sekta. Na primer sekta „Rajneesh“ je 1984. godine u američkoj državi Oregon zarazila hranu distribuiranu po restoranima salmonelom uzrokujući epidemiju enterokolitisa – 741 osoba je obolela. Cilj ovog akta bio je da se utiče na rezultat lokalnih izbora. U Japanu je sekta „Amu Shinrikyo“ (vrhovna istina), pored incidenta koji je izazvala u metro stanici u Tokiju kad je od posledica raspršivanja otrovnog gasa sarina umrlo 12 osoba a mnogo njih obolelo, u tri navrata upotrebljavala i biološke agense poput antraksa, srećom bez posledica jer soj nije bio virulentan. Ova sekta je pokušala do dođe i do uzročnika Q-groznice i virusa Ebole u Africi. Još uvek je nerazjašnjen bioteroristički akt distribucije praha sa antraksom u SAD u jesen 2001. godine. Tada su zabeležena dva epidemijska talasa uzrokovana poslatim zaraženim pismima na određene adrese 18. septembra i 9. oktobra 2001. godine. „Usled ovog akta nasilja, obolelo je 22 osobe, od kojih 11 od kožnog antraksa i 11 od plućnog oblika oboljenja. Dakle, od navedenog broja obolelih osoba njih 5 je umrlo.“¹⁷

6. Obaveštajna delatnost

Ova vrsta delatnosti može postati i destruktivna. Naime, zloupotrebom otkrivenih, dobijenih ili otkupljenih podataka obaveštajne službe vrše i protivzakonite radnje – razaranje i demoliranje sistema bezbednosti drugih država sa ciljem preuzimanja kontrole vlasti i državnih institucija.¹⁸

¹⁷ Organizovani kriminal, biološko i hemijsko oružje, Bezbednost, Protekt, Beograd, 2010. str. 48-52

¹⁸ Otkrivene grupe pripadnika službi bezbednosti u oktobru 2016. kao i drugih špijuna od ranije predstavljaju dokaze kako i na koji način „cure“ zaštićeni podaci i informacije R Srbije.

7. Zaključno razmatranje

Oružana agresija ili intervencija, sa svim dostupnim sredstvima za masovna uništenja, u današnje vreme predstavlja jednu od najvećih pretnji, jer donosi nesagledive posledice po ljude, materijalne vrednosti i bezbednosni sistem u celini. Avionske bombe koje sadrže hemijska, biološka ili radioaktivna sredstva imaju velike razorne moći. Ove naprave mogu izazvati posledice i vekovima kasnije ukoliko su, recimo, punjene osiromašenim uranijumom i plutonijumom.¹⁹

Terorizam kao svetski fenomen i problem današnjice nosi sa sobom žrtve – nedužne ljude koji nemaju veze sa politikom. Česta meta su i predstavnici vlasti kada predstavljaju prepreku terorističkim organizacijama u realizaciji njihovih ciljeva. Nalazimo se u vremenu u kojem je terorizam u usponu u islamskim zemljama, naročito u onima gde se strane države mešaju u unutrašnju politiku tih država. Vojne intervencije ekonomski razvijenih država izazivaju dodatni teror – povećavaju broj žrtava usled osveta terorista, a živote svesno gube i teroristi u samoubilačkim napadima.

Organizovani kriminalitet kao pojava postoji još od nastanka čoveka i uspostavljanja proizvodnih odnosa, a kao fenomen savremenog doba predstavlja jednu od najvećih pretnji po društvo u celini, kako po brutalnosti, metodama delovanja, tako i po masovnosti i velikom broju ljudskih žrtava. Postojanje organizovanog kriminaliteta i korupcije kontinuirano i sigurno nagrizi i razara svako društvo u kojem je postojan ovaj oblik ilegalnog delovanja. Terorizam kao oblik kriminaliteta je, takođe, našao utočište na nacionalnom i međunarodnom planu. Kao fenomen savremenog sveta, predstavlja pretnju, opasnost i rizik jer donosi ogromne i nenadoknadive ljudske i materijalne gubitke.

Veza terorizma i organizovanog kriminaliteta kao fenomen savremenog doba, umnožio je pretnje i opasnosti sa dva različita i veoma opasna pravca delovanja. Teroristički akti kao pretnja ljudskim životima, materijalnim vrednostima i vladajućim slojevima, doveli su među-

¹⁹ Agresija na Republiku Srpsku usmrtila je oko 400 lica, a na Republiku Srbiju oko 3.000 života. Stvarne posledice bombardovanja i bolesti koje će se javljati, mogu se samo nagađati.

narodnu zajednicu i mnoge države pojedinačno pred svršeni čin. Dovođenjem društva pred svršeni čin je stanje u kojem dato društvo nije iznašlo adekvatne mere i metode za adekvatno sprečavanje i suzbijanje ove vrste nasilja u sledećem:

- u prvom planu njegovo sprečavanje,
- i drugom planu njegovo suzbijanje.

Da su mnoge države postale nemoćne pa i međunarodna zajednica ukazuju mnogobrojni primeri atentata, ubojstava, otmica, sabotaža i oružanih napada na ljude i objekte, a koje pretnje se ne smanjuju.

Međunarodna zajednica još uvek nije iznašla odgovarajuće metode sprečavanja i suzbijanja terorizma, korupcije i kriminaliteta, zbog velikog neslaganja predstavnika pojedinih država delegiranih u organe međunarodne zajednice. Neslaganja između ekonomsko-razvijenih i nerazvijenih država u najvećoj meri su upravo u pogledu na terorizam i organizovani kriminalitet. Što je za jedne terorizam to ne znači da je i za druge, ti drugi ga tretiraju kao oslobodilački i gerilski oblik delovanja za oslobođenje od dominacije. Zatim što je za jedne bezbednost za druge je to ne-bezbednost i slični nesporazumi. Slična su viđenja oko organizovanog kriminaliteta, a to je upravo zbog učešća jednog broja predstavnika vladajućih struktura u organizovanom kriminalitetu, a koji ga i štite.

Kad se budu iznašla rešenja oko neslaganja i različitih pogleda na ove fenomene, tada će se iznaći odgovarajuća rešenja i metode za sprečavanje i suzbijanje terorizma i organizovanog kriminaliteta. Kad se spreči i suzbije oružano nasilje, terorizam, organizovani kriminalitet, i drugi oblici destruktivnog ponašanja, tada će se stvoriti uslovi za bezbednost i smanjenje rizika na najmanju moguću meru.

8. Literatura

Knjige:

1. Dragan Simeunović (1989). *Političko nasilje*. Poslovna politika, Beograd.
2. Dragan Jovašević, Mile Rakić (2007). *Terorizam*. Institut za političke studije, Beograd.
3. Grupa autora, Jović, U. i dr. (2004). *Teški oblici kriminaliteta*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i VŠUP, Beograd.
4. Ljubo Pejanović, Milorad Bejatović (2009). *Avio-terorizam*, ABM Ekonomik, Novi Sad.
5. Matjaž Kotnik (2000). *Bioterorizam*. VPŠ, Ljubljana.
6. Milan Milošević (1990). *Otmica*, Dečije novine, G. Milanovac.
7. Mića Bošković, Organizovani kriminalitet, Policijska Akademija, Beograd, 1998.
8. Milo Bošković, Zdravko Skakavac, Organizovani kriminalitet, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009.
9. Mile Rakić, Duško Vejnović, Sistem bezbednosti i društveno okruženje, Udruženje defendologa Republike Srpske, Banja Luka, 2006.
10. Vladan Vasiljević, Terorizam seme zla, VINC, Beograd, 1987.

Zbornici:

1. Đorđe Ignjatović, Kriminološki aspekti delikta nasilja, Zbornik radova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2002 .

Leksikoni:

1. Grupa autora, Marković i dr. Vojni Leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981.
2. Ljubo Mićunović, Savremeni rečnik stranih reči, Književna zajednica, Novi Sad, 1988.
3. Milo Bošković, Kriminološki leksikon, Matica srpska, Novi Sad, 2015.
4. Obren Đorđević, Leksikon bezbednosti, Partizanska knjiga, Beograd, 1986

b) časopisi

1. Časopis Halo – 92, RMUP, Avio-promet, htm l 02/04/00
2. Časopis Bezbednost br. 2. Protekt, Beograd, 2010.